

näkökulma

Rauha "energiasuurvalta- Venäjän" kanssa

Läntisessä lehdistössä on Ukrainan sodan kestäessä kuultu useita EU:n ja Yhdysvaltojen Ukraina-politiikkaa kärkevästi kritisovia puheenvuoroja. Etenkin pitkän linjan diplomaatit ja historioitsijat ovat kritisoineet lännen politiikkaa, joka ei ota Venäjän intressejä huomioon. Länsi olisi siten osasyylinen sodan syttymiseen. Keskeinen argumentti näissä puheenvuoroissa on ollut myös se, että lännessä Venäjään olisi suhtauduttu ylimielisesti – kuin petoon, joka täytyy sulkea ulos tai kahlita. Talouspakotteetkin on asetettu siksi, että todellinen lännen tavoite olisi heikentää Venäjän valtiota. Tämä ei ole kaukana väitteestä, että länsi olisi venäläisiä vastaan.

Vaikka on selvää, ettei kukaan EU:ssa uskonut Putinin hallinnon lipeävän keskinäisriippuvuuden kehyksestä ja rikkovan rauhan Euroopassa, tämä argumentaatio putoaa samaan sudenkuoppaan, johon se yrittää lännen kampittaa. Venäjä on tässä katsannossa juurikin se karhu, jonka intressien loukkaaminen johtaa vääjäämättömästi väkivaltaiseen konfliktiin. Tyhmä on länsi, jos ei tätä ymmärrä.

Talouspakotteita Ukrainan sodan kestäessä on kritisoitu samalta suunnalta. Esimerkiksi Tony Brenton sanoo *Telegraphin* kolumnissaan, että pakotteiden sijaan lännen tulisi vain keskittyä lisäämään Venäjän kanssa taloussuhteita, jotka ”vetäisivät hitaasti Venäjän kohti eurooppalaista normaaliutta”. Pitkällä aikavälillä näin todennä-

köisesti tulee tapahtumaan, mutta sinisilmäistä optimismia – ”talous korjaa kaiken” – sopii nykytilanteessa kritisoida. Taloudellisten siteiden ja keskinäisriippuvuuden nimeen on vannottu Euroopassa jo kuudetta vuosikymmentä, eikä tulos nykytilanteen valossa näytä lupaavalta.

Voi toki sanoa, että Neuvostoliiton linkittämisen kansainväliseen talousjärjestelmään energia-kaupan kautta johti repressiivisen valtion avautumiseen ja lopulta sen hajoamiseen. Venäjän sisäistä identiteettikeskustelua seuranneena väitän silti, että energiasta saatujen tulojen lisääntytyä voimakkaasti 2000-luvun alusta Venäjän hallinto on – käytännössä eurooppalaisella rahalla ja meidän alleviivaamamme keskinäisriippuvuuden avulla – rakentanut suurvaltidentiteettiä energiavaurauten ja sotilaallisen voiman varaan. Energia ei siis ole ainoastaan mahdollistanut sotilaallisen voiman kasvattamisen, vaan eri merkityksissään se on tuoteistettu keskeiseksi osaksi venäläistä suurvaltidentiteettiä. Energiavauraus on siis ollut keskeinen väline, jonka avulla Venäjän hallinto on kyennyt irtaantumaan keskinäisriippuvuuden kehyksestä ja Euroopan ajamasta taloudellisten ja yhteiskunnallisten instituutioiden integraatiosta. Käänte tapahtui Pietarin vuoden 2006 Talousfoorumin aikoihin, jolloin EU kieltäytyi hyväksymästä presidentti Putinin ehdottamaa energiasuurvalta-asetelmaa yhteistyön pohjaksi.

Energiasuurvalta-keskustelu olikin vilkasta 2000-luvun puolenvälin jälkeisinä vuosina niin akateemisissa piireissä kuin poliittisten vaikuttajien keskuudessa. Väännettiin peistä siitä, onko Venäjä käyttänyt energiaa ”geopoliittisena välineenä”, ja jos on, niin keitä kohtaan. Nimittäin paperilla, lukujen valossa, on niin, että Venäjä on huomattavasti enemmän riippuvainen Euroopasta energian ostajana kuin EU Venäjästä energian toimittajana. Tätä ovat myös korostaneet ne tahot, jotka eivät usko teesiin energiasta aseena. Haluan tässä kuitenkin korostaa energiasuurvaltadiskurssin voimaa Venäjän sisäpolitiikassa, joka puolestaan säteilee Venäjän harjoittamaan ulkopoliittikkaan. 2000-luvun alkuvuosina käynnistetty venäläisen identiteetin rakentaminen energian varaan on saanut tuulta purjeisiinsa Ukrainan sodan alla ja sen aikana. Venäjän kykyä toimia Ukrainassa on valtion hallitseman median kautta perusteltu venäläisille juurikin Euroopan energiariippuvuuden mahdollistamaksi: Eurooppa ei kykene kuin symbolisiin pakotteisiin, koska se on riippuvainen venäläisestä energiasta.

Kun katsoo Euroopan hyvinkin laimeita vastatoimia Venäjän voimankäyttöön Ukrainassa kevään 2014 aikana, olisi helppo sanoa, että tämä on seurausta harkitusta liennytykseen tähtäävästä politiikasta. Talouspakotteita ei asetettu, koska ei haluttu rikkoa keskinäisriippuvuuden ajatusta. Todellisuudessa eurooppalaisille poliitikoille tuotti suuria vaikeuksia kohdistaa pakotteet siihen sektoriin, energiaan, josta Venäjä on eniten riippuvainen, sillä tällä toimella on suuret taloudelliset ja sisäpoliittiset kustannukset Euroopassa. Vasta EU:n kansalaisia surmannut matkustajakoneen pudottaminen heinäkuussa, ja edelleen Venäjän elo-syyskuinen sotilasoperaatio Itä-Ukrainassa saivat eurooppalaiset havahtumaan Venäjän entistä häikäilemättömämpään käytökseen.

Väitän myös, että tämä keväinen faktinen toimimattomuus tulkittiin Putinin hallinnon taholta merkiksi heikkoudesta: Eurooppa ei kykene rajoittamaan Venäjän toimia. Tämä viesti oli bensaa liekkeihin juuri siksi, että Putinin hallinnon vahvuutta suhteessa sekä EU:hun että

Ukrainaan tuotteistettiin venäläisille vahvasti juuri energiasuurvalta-ajatuksen kautta. Sisäpoliittinen vahvuus muuntui ulkopoliittiseksi. Tästä näkökulmasta katsottuna ajatus siitä, että Venäjä olisi tässä kriisissä ja sodassa vain reaktiivinen toimija, ei kannu. Erittäin maltillisiin pakotteisiin vastattiin Venäjän taholta vain yltyvällä voimankäytöllä. Vasta loppukesästä Venäjän energiasektoriin iskeneet EU:n pakotteet saivat Putinin hallinnon puhumaan jälleen keskinäisriippuvuudesta ja talouden merkityksestä rauhan edistäjänä, mutta siinä vaiheessa Venäjä oli jo saavuttanut sotilaallisen yliotteen Ukrainasta.

Eikö pakotepolitiikan tavoite juuri ole puhua järjen kieltä? Olettaa, että Venäjä ei ole omalakinen peto, vaan valtio ja sen johdossa hallinto, jonka kanssa voi kilpailla niillä säännöillä, jotka kansanvälinen taloudellinen järjestelmä tarjoaa. Samaan järjestelmään EU myös nojasi tarjottuaan Ukrainalle assosiaatiosopimusta vuoden 2013 syksyllä. Riittävät talouspakotteet, etenkin energiasektoria koskevat, ovat myös ainoa sivistynyt keino vaatia Venäjää pelaamaan samalla kentällä, sillä toive rauhasta ja *business-as-usual* eivät riitä neuvottelukorteiksi energiasuurvaltana itseään pitävän Venäjän kanssa.

Veli-Pekka Tynkkynen

Venäjän energiapolitiikan professori, Aleksanteri-instituutti / Sosiaalitieteiden laitos, Helsingin yliopisto